

Hylkäsikö hyvinvointivaltio vanhat ihmiset?

Airaksinen, Timo (2020). Hyvinvointivaltion hylkäämät. Ikääntyneiden hoidon etiikka. Helsinki, Bazar, 270 s.

Timo Airaksisen teos on hänen suomalaisten arvot kriisissä -trilogiansa toinen. Ensimmäinen käsittelee uskontoa, ja tässä arvioitavan teoksen jälkeen ilmestyvä teos keskittyy seksiin ja seksuaalisuuteen. *Hyvinvointivaltion hylkäämät* on hoivasta kiinnostunutta lukijaa kutsuva otsikko, ja paperikannen kuvakin houkuttaa tarttumaan kirjaan. Kuvassa on valkoihiuksinen nainen sängyssä, yksin pienessä huoneessa: virikkeettömään laitokseen unohdettu vanha ihminen.

Kirjoittaja on käytännöllisen filosofian emeritusprofessori, ja odotinkin kiinnostavaa ja ajankohtaista lukukokemusta hoivasta. Lähtökohtana on hoivapommi eli se, ”miten ikää tulee ja terveys menee, vaan ei kukaan enää piittaa, paitsi siitä tietysti, etten tulisi kovin kalliiksi valtiolle, yhteiskunnalle ja veronmaksajalle” (s. 10). Alkuasetelma on siis synkeä: emeritusprofessori on kohdannut ikääntymisen arkea ja on huolestunut siitä, miten vanhoihin ihmisiin yhteiskunnassa suhtaudutaan ja hoiva nähdään lähinnä julkisena kuluna, jota tulee pyrkiä minimoimaan. Esipuheen mukaan ”kirja yrittää ymmärtää vanhenemista, vanhuutta ja vanhaa ihmistä, koska ilman ymmärrystä toiminta on haparointia pimeässä” (s. 12). Otsikon lupaama hoito jäi lupauksessa sivuun. Johdannossa todetaan, että yksinäinen terve vanha ihminen tarvitsee hoivaa ja lohtua. Itse ajattelisin ennemminkin, että yksinäinen tarvitsee, iästä riippumatta, sosiaalisia kontakteja ja seuraa hoivan sijaan.

Ensimmäinen varsinainen käsittelyluku lähtee liikkeelle onnellisuudesta, ja pohdinta on siinä kiinnostavaa. Vaikka pitkäikäisyys on tavoiteltavaa, kukaan ei halua olla vanha. Vanha ihminen osaa kuvitella nuoren onnen, mutta nuori ei osaa kuvitella vanhan onnea eikä välttämättä ymmärrä, miten vanha ihminen voi olla onnellinen vanhuudessaan. Onnetonkaan nuori tuskin haluaisi vaihtaa paikkaa onnellisen vanhan kanssa. Ehkä tässä on teoksen keskeinen teema: mikä tekee vanhuudesta niin oudon ja ei-toivotun olotilan, että sen mahdollisuutta ei kykene tai ehkä halua nähdä omalla kohdallaan? Tämän eksistentiaalisen filosofisen arvoituksen ymmärtäminen on Airaksisen mukaan askel kohti inhimillisen hoivan ja hyvinvoinnin ajatusta.

Jotta hoivan ja hyvinvoinnin ajatusta voidaan jalostaa, on tärkeää tietää, mitä hoivalla tarkoitetaan. Teoksen toiseksi viimeisellä sivulla kirjoittaja määrittelee hoivaa, joka ”ei ole tiedettä, vaan lohtua, armoa ja sääliä, kaikkea tuota mitä koulutettu sosiaaliväki niin vierastaa” (s. 269). Tämän voi ymmärtää niin, että hoiva ei edellytä koulutusta, ainakaan nykyisenkaltaista sosiaalialan koulutusta. Kuitenkin paririiviä alempana Airaksinen toteaa, että hoiva ei suju miten vain ja tuosta vain. Se siis kuitenkin edellyttää joitain taitoja ja osaamista. Mitä lohtu, armo ja sääli sitten ovat ja miten niitä voisi oppia, jos ne olisivat hoivan perustana?

Säälän kirjoittaja yhdistää lohtuun ja lohduttamiseen, eli vanhat hoivaa tarvitsevat ihmiset ovat jotenkin surullisessa tilassa ja lohtua vailla. Mikä sitten selittää sen, että viidestäkymmenestä ikävuodesta eteenpäin ihmiset ovat yleensä onnellisia? Onnellisuuden käyrä

menee ainakin länsimaissa yleensä 18-vuotiaasta alaspäin, ollen kuopassaan viidenkymmenen ikävuoden tietämillä. Sen jälkeen onnellisuus taas lisääntyy vuosi vuodelta. (esim. Frijters & Beatton 2012.) Epäilen, että onnellisella ei ole paljon käyttöä säätilille, tai edes onnettomallaakaan. Ehkä ajatuksena on se, että säälin tunteusten myötä hoivatyötä tekevä pyrkii eläytymään hoivaa tarvitsevan vanhan ihmisen tilanteeseen ja huomioimaan hänen tarpeitaan monipuolisemmin ja perusteellisemmin kuin silloin, jos hän ei tunne sääliä. Säälin sijaan kuitenkin empatia voisi olla hyödyllisempää hoivassa. Sen lisäksi toki tarvitaan monenlaista osaamista, sillä empaattisinkaan poropeukalo ei välttämättä ole hyvä hoivaaja.

Toinen Airaksisen esiin tuoma hoivan perusta on toivo. Toivo onkin hoiva-alan keskeisimmän ammattiryhmän työssä määritelty tärkeäksi, sillä lähihoitajien eettisten ohjeiden mukaan heidän keskeisenä tehtävänä on ylläpitää ja vahvistaa asiakkaan ja hänen läheistensä toivoa (Nevala ym. 2019). Vaikka vanhuudesta ei ole mahdollista ”parantua”, voi aina toivoa hyvää oloa, lämpimiä kohtaamisia, osaavaa apua ja hyvää mieltä. Airaksinen kuitenkin kiinnittää toivon hoivan sijasta vain hoitoon, hoitaminen kun keskittyy paranemiseen. En ymmärrä, miksi toivo ei olisi tärkeä myös hoivassa; toivo voi niin paljon muutakin kuin paranemista.

Kolmannen hoivaan liittämänsä seikan, armon, Airaksinen yhdistää eutanasiaan eikä sitenkään hoivaan. Suurimmaksi armoksi kirjoittaja lopuksi määrittää sen, että vanha ihminen vapahdetaan sellaisten lakien ja säädösten kahleista, jotka riistävät häneltä vapauden ja ihmisarvon. Ilmeisesti nämä vapauden riistäjät ovat hoivaa määrittävät lait ja säädökset sekä niiden toimeenpano.

On hienoa, että työelämästä ja muusta elämästä ”vieraannutetut ja ulkoistetut” (s. 195) emeritus- ja emeritaprofessorit kirjoittavat enemmän ja vähemmän tieteellisiä tekstejä ammentaen usein pitkän uransa eri vaiheista. Olsin kuitenkin toivonut, että tärkeästä aiheesta olisi kirjoitettu vähemmän tajunnanvirtaana

pohjautuen ja puhki kuluneisiin sanontoihin tukeutuen. Teoksessa on ristiriitaisuuksia esimerkiksi hoivan ja hoidon määrittelyissä. Jonkinlainen koko teoksen selkeä rakenne ja tekstin looginen eteneminen olisi myös edesautannut lukukokemusta, ja lähteet olisi voitu merkitä loppuun, kun tekstissä viitataan moniin teoksiin. Hoivaa käsittelevää tutkimusta ei kirjoittaja tunne eikä siihen viittaa. Hoivaa voi toki tarkastella filosofian keinoin, mutta tässä teoksessa lopputulos ei ole onnistunut. Ymmärrän, että teos on kirjoitettu henkilökohtaisesta näkökulmasta ja omien kokemusten pohjalta, mutta silti tekstin essentialisoiva tyyli on aika väsyttävä. Esimerkiksi sen toistaminen, että järjestelmä ei hoida, mutta tytär hoitaa, antaa turhan yksioikoisen ja sitä kautta myös epäkiinnostavan kuvan hoivasta tai hoidosta Suomessa. Miehinen näkökulma – miten nuoren tytön hymy ilahduttaa nuorta urheilijaa tai uusi auto nuorta miestä – on myös hie-man tylsä.

Teoksessa on 270 sivua, mutta se tuntui huomattavan paljon pidemmältä ja työläältä lukea. Teksti hyppelehti aiheesta toiseen, ja kokonaiskuvaa oli vaikea saada. Viesti lienee se, että suomalaisessa yhteiskunnassa ei arvosteta vanhuutta eikä vanhoja ihmisiä, ja ainakin laadukkaan hoivan ja hoidon saaminen muilta kuin läheisiltä tai suurilla rahasummilla on vaikeaa. Tämän viestin esiin tuomiseksi olisi riittänyt vähempikin sivumäärä. Se, kenen etiikasta tässä on kyse, yksilön vai yhteiskunnan, ei oikein käy selväksi. Ehdotusta paremmasta etiikasta ei teoksesta myöskään löydy, eikä teos anna vastausta siihenkään, miten hyvinvointivaltion hylkäämät vanhat ihmiset saataisiin ei-hylättyä. Vanhojen vapautusliikkeen voisi aloittaa Airaksisen mukaan pakollisen eläkeiän poistolla (s. 264). Tällä ei ole paljon tekemistä hoivan kanssa; toki työurien pidentäminen lisäisi verotuloja ja sitä kautta hoivapalveluiden rahoitusta.

Minna Zechner

apulaisprofessori

Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
minna.zechner@ulapland.fi

Kirjallisuus

- Frijters P, Beaton T. The mystery of the U-shaped relationship between happiness and age. *J Econ Behav Organ* 2012;82(2-3):525-42.
<https://doi.org/10.1016/j.jebo.2012.03.008>
- Nevala S, Pérez J, Lehtinen, M, toim. Lähihoitajan eettiset ohjeet. Helsinki: Super, 2019. Internet: <https://www.superliitto.fi/site/assets/files/4599/superliitto-lahihoitajan-eettiset-ohjeet-2019.pdf> (viitattu 27.2.2021).